

Ο φιλοσοφικός στοχασμός των Νεοελλήνων

Ο Βενιαμίν ο Λέσβιος, ο Αδαμάντιος Κοραΐς, ο Δανιήλ Φιλιππίδης αλλά και οι ελάσσονες Νεόφυτος Βάμβας, Κωνσταντίνος Κούμας, Μιχαήλ Χρησταρής, Ιωάννης Κοκκώνης, Νικόλαος Πίκολος. Η φιλοσοφική κληρονομιά τους ενσωματώνεται σε ευρύτερες θεωρήσεις χάρη στη γαλλική έκδοση των μελετών της βασικής ερευνήτριας της φιλοσοφίας του Διαφωτισμού και του Ρομαντισμού **Ρωξάνης Αργυροπούλου**

Ο Αδαμάντιος Κοραΐς

ROXANE D. ARGYROPOULOS
Diversité des Lumières dans la pensée grecque. Idées et innovations (XVIIIe – XIXe siècles)

(Διαφορετικές εκδόσεις των Φώτων στην ελληνική σκέψη. Ιδέες και νεωτερισμοί)

Εκδόσεις Honoré Champion, 2014, σελ. 204, τιμή 40 ευρώ

ΤΟΥ ΠΑΣΧΑΛΗ Μ. ΚΙΤΡΟΜΗΛΙΔΗ

Ενώ η μελέτη της αρχαίας ελληνικής φιλοσοφίας αποτελεί παγκοσμίως καθιερωμένο επιστημονικό αντικείμενο, το οποίο θεραπεύεται σε όλα τα σοβαρά πανεπιστήμια που είναι άξια του ονόματος, η μελέτη της νεοελληνικής φιλοσοφίας είναι αντικείμενο διεθνώς μη αναγνωρισμένο και περιθωριακό ακόμη και στην ίδια την Ελλάδα. Και όμως ο νέος Ελληνισμός από τον 16ο αιώνα και εξής, οπωσδήποτε κατά τον 17ο αιώνα και κατά τον μακρό αιώνα του Διαφωτισμού έχει παραγάγει φιλοσοφικό στοχασμό και καλλιέργησε τη φιλοσοφική παιδεία όχι με θεαματικές κορυφώσεις του στοχασμού αλλά με την προσήλωσή εκείνη που προσδίδει νόημα στις πνευματικές αξίες. Η φιλοσοφική αυτή κληρονομιά του νέου Ελληνισμού μόνο σχετικά πρόσφατα έχει τύχει της συστηματικής προσοχής που της αξίζει. Πρωταγωνιστικό ρόλο στο έργο αυτό έχει διαδραματίσει η Ρωξάνη Αργυροπούλου. Επιστημονική προσωπικότητα σπάνιας σοφρότητας, συνέπειας και σεμνότητας, η Ρωξάνη Αργυροπούλου αφιέρωσε την πνευματική της προσπάθεια στη μελέτη της ελληνικής φιλοσοφίας κατά την περίοδο του Διαφωτισμού και του Ρομαντισμού, χωρίς να παραλείπει να στρέφει την επιστημονική της ματιά σε πρωιμότερους ή πιο πρόσφατους καιρούς. Ιδιαίτερα σημαντική υπήρξε η συμβολή της στην αποκατάσταση του Βενιαμίν Λεσβίου ως μείζονος φιλοσοφικής παρουσίας στη γραμματεία του νέου Ελληνισμού.

Με την πρόσφατη έκδοση της συναγωγής των μελετών της σε γαλλική γλώσσα, η Ρωξάνη Αργυροπούλου επιτελεί μια υψίστης σημασίας υπηρεσία στην ελληνική παιδεία. Προσφέρει στη διεθνή επιστημονική κοινότητα τη δυνατότητα πρόσβασης στην ελληνική φιλοσοφική δημιουργία κατά τον 18ο και τον 19ο αιώνα, μια

εποχή κρίσιμη για τη διαμόρφωση της εθνικής φυσιογνωμίας του νέου Ελληνισμού. Ο φιλοσοφικός στοχασμός συνέβαλε με ποικίλους τρόπους στις διανοητικές αποσαφηνίσεις που διαμόρφωσαν τη φυσιογνωμία του Ελληνισμού ως εθνικής κοινότητας προσδιορισμένης από τα γνωρίσματα της νεωτερικότητας. Αυτή η ιστορική λειτουργία προσδίδει στη νεοελληνική φιλοσοφική δημιουργία αξιόλογο συγκριτικό ενδιαφέρον που μπορεί να προσελκύσει τον ερευνητικό προβληματισμό μελετητών που δεν διαθέτουν τη γλωσσική δυνατότητα να μελετήσουν τις ελληνικές πηγές. Την πρόσβαση στο θέμα τους προσφέρει με το βιβλίο της η συγγραφέας. Ετσι συμβάλλει στην έξοδο της ελληνικής περίπτωσης από το περιθώριο και τον αναπόφευκτο επαρχιωτισμό που εκτρέφει η εσωστρέφεια και ανοίγει τον δρόμο για την ενσωμάτωση των εκδηλώσεων του νεοελληνικού φιλοσοφικού προβληματισμού σε ευρύτερες θεωρήσεις.

Εθνικό φρόνημα

Το βιβλίο παρουσιάζει ένα σύνολο 16 μελετών οι οποίες συμπυκνώνουν το εύρος και την πολυμέρεια των εκδηλώσεων του νεοελληνικού φιλοσοφικού στοχασμού. Πληροφορεί τον αναγνώστη για την εμφάνιση της έννοιας των «Φώτων» στην ελληνική παιδεία ήδη από τον 16ο αιώνα, εξετάζει την αντίθεση των εννοιών της παιδείας και της φύσης που καλλιεργείται από τον ενστερνισμό της θεωρίας της προόδου και παρακολουθεί την ανέλιξη του αισθήματος του ελληνικού πατριωτισμού, που υπό το πνεύμα του Διαφωτισμού κορυφώνεται σε εθνικό φρόνημα. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον στους γαλλόφωνους αναγνώστες θα προκαλέσουν ασφαλώς οι λεπτομέρειες για την υποδοχή των γαλλικών φιλοσοφικών ρευμάτων στην ελληνική φιλοσοφική παιδεία: παρακολουθείται η υποδοχή των ιδεών του Διαφωτισμού από τον εγκυκλοπαιδισμό και τις ιδέες του Βολταίρου για την

ανεξίτηρσκια, ως τη γεωγραφική, ιστορική και πολιτική θεωρία του Μοντεσκιέ και τη λειτουργία της σκέψης της τελευταίας γενεάς του Γαλλικού Διαφωτισμού, των Ιδεολόγων, στη διαμόρφωση της φιλοσοφικής αυτοσυνειδησίας μιας πλειάδας νεοελλήνων στοχαστών. Αξιοπρόσεκτη συμβολή του βιβλίου είναι επίσης η παρακολούθηση της ανέλιξης της έννοιας των δικαιωμάτων του ανθρώπου από τις επαναστατικές χρήσεις του Ρήγα Βελεσπινλή ως την κριτική, έναν αιώνα αργότερα, του Νεοκλή Καζάζη, ο οποίος δεν θεωρεί ότι η ισότητα πρέπει να συμπεριλαμβάνεται στα φυσικά δικαιώματα.

Θεωρία της δικαιοσύνης

Από τη θεματολογία και τις αναλύσεις του βιβλίου αναδεικνύονται τρεις μείζονες παρουσίες στο πεδίο του φιλοσοφικού στοχασμού, ο Βενιαμίν

Λέσβιος, ο Αδαμάντιος Κοραΐς και ο Δανιήλ Φιλιππίδης, που φαίνεται με αρκετή ευκρίνεια ότι διέθεταν τόσο τη διανοητική συγκρότηση όσο και το θάρρος να αντιπαρατεθούν με τα μεγάλα φιλοσοφικά ζητήματα της θεωρίας της δικαιοσύνης και της γνωσιολογίας. Κοντά σ' αυτούς και άλλοι εξίσου αξιόλογοι στοχαστές όπως ο Δημήτριος Καταρτζής καθώς και αρκετοί ελάσσονες, αλλά όχι χωρίς ενδιαφέρον εργάτες της φιλοσοφίας κάνουν την εμφάνισή τους στις σελίδες της Ρωξάνης Αργυροπούλου (Νεόφυτος Βάμβας, Κωνσταντίνος Κούμας, Μιχαήλ Χρησταρής, Ιωάννης Κοκκώνης, Νικόλαος Πίκολος).

Όλες αυτές οι παρουσίες, με την ατομικότητα και την πνευματική ιδιοσυστασία του καθέναν, τις διακυμάνσεις των ιδεών τους και τον συνεχή και επίμονο διάλογο τόσο με την αρχαία ελληνική όσο και με τη σύγχρονή τους ευρωπαϊ-

κή φιλοσοφία, αλλά ιδίως με τον ασίγηστο καπμό τους για την πνευματική αναμόρφωση και προκοπή του νέου Ελληνισμού, συνθέτουν ένα πνευματικό φαινόμενο καλλιέργειας του φιλοσοφικού στοχασμού κάθε άλλο παρά αμελητέο. Τη γνωριμία με αυτή την ξεχωριστή δημιουργική εκδήλωση του πνευματικού Ελληνισμού καθιστά προσίτη όχι μόνο στο κοινό των ειδικών μελετητών στην Ελλάδα αλλά και στον διεθνή κύκλο των ιστορικών της φιλοσοφίας η Ρωξάνη Αργυροπούλου, η οποία υπενθυμίζει σ' αυτούς τους τελευταίους, όπως είχε πράξει προ αρκετών δεκαετιών ο Βασίλειος Τατάκης σε σχέση με τη βυζαντινή φιλοσοφική δημιουργία δεν περιορίζεται στην αρχαιότητα.

Ο κ. Πασχάλης Κιτρομηλίδης είναι καθηγητής Πολιτικής Επιστήμης στο Πανεπιστήμιο Αθηνών.

ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ ΑΥΤΟ ΕΙΝΑΙ
το Α και το Ω
ΓΙΑ ΤΗ ΓΥΝΑΙΚΑ
ΠΟΥ ΘΕΛΕΙ ΝΑ ΜΕΙΝΕΙ
ΓΙΑ ΠΑΝΤΑ ΝΕΑ
ΚΑΙ ΟΧΙ ΜΟΝΟ

ΔΙΑΘΕΣΗ:
Σίμος Αχιλλέας & ΣΙΑ Ο.Ε.
Μαυροκορδάτου 9, Αθήνα 10678
τηλ.: 210 3830.491, 210 3822.553

